

AHNEUS JA NÄLKÄ AJOIVAT IVALOJOELLE 1870

Oulu 16.11.2000
Geologinen seura

131 vuotta sitten elokuun puolivälin jälkeen 1869 kaksi merimiestä, Jakob Ervast Oulusta ja Nils Lepistö Raahesta, pistivät lapionsa kultamaahan Ivalojoen Saariporttikoskella. Heidän 2 kilon kultasaaliinsa oli sensaatio ja poisti viimeisetkin epäilyt ja vähättelyt Ivalojoen kultaa kohtaan.

Vajaan vuoden kuluttua tuosta hetkestä Ivalojoen laakso oli täynnä kullanetsijöitä. Porttikosken rannalle oli kohonnut Kultalan Kruunun Stationi. Löytöpaikan olivat vallanneet muut; Lapin kihlakunnan kruunuvouti Konrad Wilhelm Planting ja torniolainen kauppias Karl Govenius. Tästä alkoi yksi kultahistorian dramaattisin tapahtumasarja riitoineen ja oikeusjuttuineen. Se on keskeinen aihe Åke Lindmanin elokuvassa ja televisiosarjassa.

Inarin pitäjän väkiluku lähes kaksinkertaistui hetkessä. Mutta mikä oli tuo joukko, noin 500 miestä ja muutama nainen, joka lähti tavoittelemaan tuntematonta onnen maata, Ivalojoen laaksoa huhtikuun 8. päivänä keisari Aleksanteri II allekirjoittaman kullanhuuhdonta-asetuksen jälkeen.

Kullanetsintäoikeus jokaiselle hyvämaineiselle miehelle keisarikunnassa ja suuruutinaanmaassa oli käytännössä mahdollista vain harvoille. Taloudellinen kynnyks päästä kilvoittelemaan Ivalojoen valtauksista ja tehdaspiireistä oli hyvin korkealla. Kullanetsintälupa maksoi 100 mk, puolikas tehdaspiiri 300 mk ja kokonainen 600 mk. Puolikkaalla valtauksella kultaverona oli runsaan 4 kg saaliista 5 %, runsaan 12 kg saaliista 7 % ja sen ylittävältä kultamäärältä 10 %. Neljän kilon kultasaaliista valtio peri veroa 600 mk, jonka lisäksi valtauksen omistaja joutui maksamaan kullankuljetuskustannukset Ivalojoelta Ouluun ja edelleen Helsinkiin sekä tutkimus ja sulatuskustannukset Suomen Pankille.

Puolikas valtaus edellytti vähintään neljää työntekijää, joille piti maksaa noin 3 markan päiväpalkka. Työpalkat tekivät yli 1000 markkaa kolmelta työkuukaudelta. Ilman kultaveron tehdaspiirin kustannukset olivat noin 1500 mk eli nykyrahassa lähes 30 000 markkaa, jonka päälle tulivat kalliit matka työkalu ja tarvikkeiden kustannukset. Kultaa piti löytyä useita kiloja, jotta valtauksen omistajat pääsivät omilleen.

Valtauksen omistajat joutuivat huolehtimaan työntekijöitensä muonituksesta, johon puolestaan työmiehiltä meni lähes puolet noin 3 markan päiväpalkasta.

Paikkakuntalaiset jäivät Ivalojoen kultaryntäyksessä etelästä tulleiden kauppiaitten, merimiesten ja virkamiesten jalkoihin. Ensimmäisen ryntäysvuoden aikana 80 henkilöä tai ryhmää lunasti kullanetsintäluvan. Vain 19 tehdaspiiriä käynnistettiin.

Väkimäärä kasvoi seuraavana kesänä. Värikäs joukko sai itselleen valtauksen Ivalojoen, Sotajoen, Palsinojan, Harriojan ja Luton rannoilta : (Valtauksen numero/ valtaaja/ valtausvuosi/ toiminnassa olo vuodet 1870-1880/ löydetyt kultamäärät)

30. kauppias Gustaf Möller Raahel 1872, 1/ 170 g

Porttisuvannon alajuoksulla

10. tehtailija Johan Åström Tornio 1870, 1/ 31,2 g

Kyläjoelta = alkuperäinen nimi Sidssuorro viittaa saamelaiseen kyläyhteisöön

14. kauppias Joachim Putkonen Iisalmi 1870, 2/ 440,46 g

Timanttikönkään ranta siirtyi -72 Åströmin veljesten nimiin. Paikalta löytyi 1874 titaanirautaa

19. merimies Esaias Eskola/ perämies Åström 1871 Tornio, 3/ 7492,2 g.

Torniolainen Åströmin suku oli innolla mukana kultaryntäyksessä. Johan oli menestyvä nahkatehtailija. Muut veljekset siirtyivät Ouluun ja Turkuun. Myöhemmin he olivat mukana Kerkelän kaivosyhtiö Pohjolassa. Åströmien kotitalo on Tornion kaupungin arvokkaimpia historiallisia rakennuksia juhla ja edustuskäytössä. Olivat perustajaosakkaina Tornion Olut ja virvoitusjuomatehtaassa 1873, myöhemmässä Lapin Kulta Oy:ssä.

12. kirjuri Karl Planting Oulu 1870, 4/ 2718,25 g.

18-vuotias kruununvouti Konrad Plantingin poika menetti tehdaspiirinsä isänsä syntien tähden ehtien kaivaa vain viikon. Myöhemmin Utsjoen, Hailuodon, Kuusamon, Alatornion, Sotkamon ja Ylivieskan nimimiehenä. Valtaukset siirtyivät -73 Anton Schneiderin eli Neeterin hallintaan.

5. kauppias G. Möller Raahe 1870, 4/ 4001,6 g

Gustaf Herman Möller oli raahelainen kauppias ja raatimies. Perusti Pattijoen Höyrypanimo-nimisen viinatehtaan ja viinakaupan, lahjoitti 75 000 mk kullassa Porvari ja kauppakoulun stipendirahastoon. Hänen etujaan valvoi merimies Johan Joensuu.

24. leipuri Albert Pietelin Oulu 1871, 2/ 1265 g

Saarnakönkään yläpuolelle saivat tehdaspiirin Kultalan kapakoitsija Pieteliin sekä epätoivoiset Ervast ja Lepistä. Valtaus siirtyi heinäkuun lopulla -71 Pietarista kotoisin olevan lappeenrantalaisen kauppiaan pojan Feodor Osterreichin nimiin.

6. kauppias Petter Heickell Tornio 1870, 4/ 558,25 g

Surmakönkään rannoilla ahersi torniolainen Heickellin kauppiassuku, joka oli kaksi vuotta myöhemmin keskeisesti olutpanimoa perustamassa. Töissä oli kaikkiaan 23 miestä yhtiömiehinä apteekkari Wacklin, kultaseppä Bäckström, kauppias Kurth ja kauppa-apulainen Sipola. Kultaa vietiin viranomaisille 48 g, mutta kymmenen vuotta myöhemmin Petter kirjoitti porukan löytäneen 350 g. Tämä on ainoa dokumentti kullan kulkeutumisesta ohi viranomaisten kirjanpidon tai toisaalta menneisyyden kaunistelusta!

20. talollinen Tuomas Ruikka Rovaniemi 1871, 7/ 12 553,8 g

Ruikan suku Rovaniemen eteläpuolelta Petäjäsken Ruikan kylästä iski kultasuoneen -71 Kaivospiiri oli Tuomas Matinpoika Ruikan, jota myös Yliruikaksi kutsuttiin, nimissä. Porukan johtaja oli Tuomaksen isä Matti, Susi-Ruikaksi kutsuttu. Hänen kerrotaan rakentaneen kullalla Kemijoen rannalla koko Peräpohjolan komeimman talon, jonka suku myöhemmin pilkkoi kolmeksi suureksi taloksi. Ne ovat vieläkin tallella.

4. kauppias Robert Snellman Pyhäjoki 1870, 6/ 10 195,2 g

Raahelaiset ja pyhäjokiset porvarit saivat tehdaspiirin Ruikanmutkasta alavirtaan ja löysivät hyvin kultaa. Paikka sijaitsi nykyisen Penttilänkosken kummallakin rannalla. Nimen koskelle antoi yhtiömiehenä ja työnjohtajana toiminut raahelainen työmies Pehr Bengtilä.

13. talollinen O.U.Anell Alatornio 1870, 3/ 5528,05 g

Tehdaspiiri oli alatorniolaisten talollisten hallitsema on tuotti hyvin kolme vuotta. Anell jätti paikalle nimensä Anellinkorvat

23. kauppias Frans Nordberg Tornio 1871, 3/ 3 197 g

Tehdaspiiri kuului torniolaiselle tukkukauppias Nordbergille, joka sai kahdesta vuodesta ja vajaasta kolmesta kultakilosta tarpeekseen ja sijoitti rahansa olutpanimoon.

37. konstaapeli Jakob Ervast Oulu 1873, 1/276 g

Vanha ystävämme Jacob Ervast yritti saada kultaa myös Appisjoen suun alapuolelta, johon myöhemmin nousi Annan Kaapin talo. Ei onnistanut.

11. merimies Otto Korhonen Oulu 1870, 2/ 685,5 g

Kultalan yläpuolelle ilmestyi kultahistorian ensimmäinen Korhonen etunimeltään Otto. Kahden kesän jälkeen paikka vaihtoi omistajaa ja tehdaspiiri mitattiin uudelleen lähemmäksi Kultalaa

29. maanmittari Petter Wilhelm Aurén Rovaniemi 1872, 1/ 409 g (osittain sama)

P.W. oli yksi kultahistorian alun merkittävimpiä mutta unohdettuja henkilöitä. Hän oli syntyjään Pekka Ville Eronen Nilsiästä. Hän tuli Ivalojoella viralliseksi maanmittariksi yhdessä veljensä Josefin kanssa, joka oli ollut mukana Lihrin retkikunnassa. Veljekset tunsivat tarkoin koko Lapin. He olivat piirtäneet 1860-70 lukujen vaihteessa Lapin pitäjäkartat. Osa näistä karttahravinaisuuksista putkahti esille Metsähallituksen vanhoista arkistoista. P.W. mittasi ja pyykitti Ivalojoen valtaukset ja hän oli hyvin perille kultasaaliista. Siksi hän osti Korhosen tehdaspiirin ja siirsi sitä lähemmäksi tuottoisia kultamaita, mutta saalis jäi vaatimattomaksi. P.W. vaikutti myös Rovaniemen kunnallispolitiikassa; oli pitäjäkokouksen puheenjohtaja, Rovaniemen koulujen perustaja ja paljon muuta.

1. kauppias Karl Govenius Tornio 1870, 6/ 11 687,5 g

Goveniuksen edusmiehenä ja työnjohtaja oli raahelainen merimies Edvard Björkman. Hän paalutti valtauksen Kultalan alapuolelta ylävirtaan Korhosenkosken alle ja tähän syntyi Ivalojoen ensimmäinen kaivospiiri. Björkman oli ollut edellisenä kesänä samalla paikalla saaden 600 g kultaa. Paikkaa kuvittelivat itselleen myös Ervast ja Lepistä. Govenius kävi itse paikalla isänsä, konsuli Paul Goveiuksen kanssa ja järjesti Kultalan väelle komeat juhannusjuhlat valtauksen saamisen kunniaksi. Kultalan puoleinen pää tehdaspiiristä määrättiin myöhemmin oikeuden päätöksellä Ervastille ja Lepistölle, jotka saivat kaivaa siinä kesän 1872. Valtio otti haltuunsa Kultalan rannan ja antoi sen tarjouskilpailun jälkeen muutamaksi vuodeksi Goveniukselle.

9. kruununvouti Konrad Planting Kittilä 1870, 6/ 12 553,8 g

Plantingin kohtalo oli järkyttävä. Hän oli kultahistorian ensimmäinen suuri sankari, joka johdatti tutkijat Tenojoen, Ivalojoen, Luttojoen, Lemmenjoen ja Vaskojoen kullan perään. Hänestä tuli myös kultahistorian ensimmäinen konna, sillä hän varasti itselleen Ervasti ja Lepistön ilmoittaman 2 kilon kultasaaliin löytöpaikan. Planting tuli keväällä 1870 valvomaan Kultalan rakennustöitä ja samalla omia etujaan. Hän sai Kultalan alapuolisen valtauksen, merimiesten löytöpaikan. Kuvernööri Alfthan keskeytti työt ja asiasta kehkeytyi pitkä ja sitkeä oikeusriita. Kruununvouti kuoli vararikkoon tuomittuna ja maineensa menettäneenä 1876

28. merimies Jakob Ervast Oulu 1872, 1/ 4974,5 g + (osittain sama kuin edellä)

Ervast ja Lepistä saivat senaatin erikoisluvalla hakea kultaa Ivalojoelta kesällä 1869. He löysivät sitä ja uskoivat saavansa saman paikan seuraavana kesänä. Laki muuttui ja mitätöi kaikki vanhat oikeudet. Kruununvouti kaappasi paikan itselleen. Riita meni Vaasan hovioikeuteen saakka, joka määräsi Plantingin valtauksen ja osa Goveniuksen valtauksesta Oulun ensimmäiselle Kultayhtiölle eli Ervastille ja Lepistölle. Yhtiön omisti kauppaneuvos J.W. Snellman G:son, kuvernöörin hyvä tuttava. Valtio otti paikan omakseen ja merimiehet olivat taas orpoja piruja.

18. kunnallisneuvos Robert Ullner Helsinki 1870, 3/ 505,75 g

Kunnallisneuvos oli tunnettu kansainvälinen liikemies. Hän omisti Vantaalla Köningstedtin kartanon, nykyisen valtion edustustalon, hänellä oli työhuone Ritarihuoneella ja suuri

edustusasunto Bulevardin ja Erottajan kulmassa. Ullner urakoi Hyvinkää-Hanko rautatietä ja teki suurta kauppaa pietarilaisten liikemiesten kanssa. Kunnallisneuvoksen arvon hän sai oltuaan Helsingin pitäjän ensimmäisen pitäjäkokouksen puheenjohtajana. Ullner toi Ivalojoelle venäläisiä liikemiehiä. Hän viihtyi Ivalojoella vain yhden kesänä, menetti suuren varallisuutensa suolakaihoskaupoissa ja kuoli 1897. Hauta on Hissingerin kappelissa Helsingin pitäjän vanhan kirkon vieressä. Valtaus siirtyi kapakoitsija Pieteliinin kautta metsätarkastaja Mobergille, mutta kultaa ei löydetty vaikka sitä oli kilokaupalla ylä ja alapuolella.

3. kauppias Samuel Aspegren Tornio 1870, 11/ 22064,9 g

Kolmoskosken rannalle sai valtauksen torniolainen kauppias Aspegren ja värjäri Petter Niskander. Toisena kultakesänä yhdistettiin valtaukset 3 ja 1 eli syntyi torniolaisten kultadynastia, jota hallitsivat Aspegren ja Govenius.

15. talollinen Matti Korva Rovaniemi 1870, 5/ 14905,03 g

Rovaniemenkoski sai nimensä sieltä kotoisin olleelta talollinen Korvalta, jotka onnisti. Viidessä vuodessa tuli kultaa lähes 15 kiloa.

8. kirjanpitäjä Frans Björklund Oulu 1870, 10/ 39 363,2 g

Kulta ei tuo mukanaan onnea vaan sen seuralainen ja pikemminkin kirous ja kuolema. Se koettiin konkreettisena Ivalojoen alkuvuosien tuottoisimmalla ja tapahtumarikkaimmalla tehdaspiirillä. Sen saivat nimiinsä ruukin kirjapitäjä ja metallurgian ylioppilas Frans Björklund ja posteljooni M. Melander. Tarinan mukaan Frans löysi paikan unen perusteella ryypättyään rahansa Kultalan kapakassa ja nukahdettuaan pienen puron rannalle. Tarinassa lienee totta Fransin taipumus viinaan.

Kaverukset riitautuivat ensimmäisenä kesänä ja riitaa kesti monta vuotta. Toisen kultakesän aluksi tehdaspiiristä karkasi kolme työmiestä ja heidät peräänkuulutettiin. Kultaa tuli 10,4 kg. Kolmantena kultakesänä Björklundin työnjohtaja Olin sekä neljä alatorniolaista miestä ja yksi poika hukkuivat Surmaköngkääseen 30. toukokuuta. Alkoholilla oli osuutta tapahtumaan jäisen veden lisäksi. Björklundilla oli mukanaan kaksi naista, piiat Greta Erkkilä ja Sanna Hurnasti Raahesta.

Sanna saattoi olla Rastin Ralla-Kaisan, tuon Åken elokuvasta tutuksi tulevan ilotytön esikuvana. Hänet merkittiin eronneeksi porukasta heinäkuun alussa ja Samuli Paulaharju puolestaan kertoo Ralla Kaisan kadonneen ryssän mukana Venäjälle. Björklund tuli Ivalojoelle Goveniuksen porukoissa. Govenius kuittasi -71 hänen kapakkalaskunsa, jota oli kertynyt 220 kultagamman verran.

Kultaa tuli kahtena kesänä noin 10 kilon vauhtia. Björklund kuoli Oululaisessa kapakassa huhtikuun 14. päivä 1873. Työtä tällä kullalla ja kuoleman paikalla jatkoivat Johan Juusola ja Jakob Ervast. Frans jätti nimensä koskella ja purolle.

17. perämies Fredrik Grönholm Loviisa 1870, 8/ 29029,57 g

Grönholm oli oppinut kullankaivun Kalifornian Eldoradossa. Hän oli mukana Lihrin kultaretkikunnassa 1868. Hän oli ammattilainen ja hiljainen uurastaja, joka tuli Ivalojoella yhdessä Tallgrenin veljesten kanssa. Syyskuussa 1870 päästiin kiinni kultaamaan ja sitä tuli ensimmäisenä kesänä 2 kiloa, seuraavana kesänä 8,8 kiloa. Loviisalaiselle kertyi kultaa kahdeksan vuoden aikana 29 kiloa. Hänen ainoa poikansa hukkui Ranskan rannikolla 1875.

Grönholmilla oli 1871 töissä 36 miestä ja yksi nainen, piika Kaija Päätaalo Oulusta. Kymmenen miestä nukkui laavussa. Toukokuun 23. päivän aamuna Abram Pellikalta oli hävinnyt lompakko. Sitä etsittiin ja lopulta löydettiin kattopuiden väliin piilotettuna sen paikan yläpuolelta,

missä Jakob Kaveri nukkui. Kaveri vangittiin ja hän ensin kielsi syyllisyytensä, mutta sitten kertoi löytäneensä lompakon lattialta ja nostaneensa sen ylös antaakseen omistajalle. Marraskuussa Kaveri oli käräjillä Mirhamintuvalla ja hänet tuomittiin viiteen pariin raipan iskuja kolme lyöntiä parissa.

Grönholm teki kultaretken Lemmenjoelle ja Tenolle -72, Vaskojoelle -73. Hän kuoli Loviisassa 1899 jättäen nimensä Ivalojoen koskelle ja purolle.

22. merimies Anders Helakoski Raahe 1871, 2/ 443,3 g

Seuraava tehdaspiiri oli raahelaisten merimiesten hallitsema. Kultaa löytyi kahtena kesänä vain muutamia satoja grammoja, kun sitä ylä- ja alapuolella punnittiin kiloissa. Anders Helakosken johtama joukko jätti nimensä Merimiestenkoskelle.

2. urakoitsija Johan Tallgren Helsinki 1870, 10/ 30519,75 g

Sotajoen suun tehdaspiiriä hallitsi helsinkiläinen urakoitsija Johan Tallgren. Hän on jättänyt nimensä myös Helsingin historiaan. Johan oli ollut armeijassa, maanviljelijänä Sipoossa ja urakoinut Venäjän armeijan rakennuksia Suomenlinnassa.

Hän osti 1862 vuokraoikeuden puutarhurinleski Lönnrothilta Helsingin kupeessa sijainneeseen Fjälldahl 66 tilaan ja ryhtyi seuraavana vuonna rakentamaan sinne työläisten vuokratasarmoja: 150 vuokratuonetta kahdessa isossa rakennuksessa. Paikka sijaitsee heti Espoon tullin toisella puolella, jonne eivät kaupungin tiukat rakennusmääräykset ulottuneet.

Tallgrenin villat edustivat pitkään kelvollista asumistasoa, mutta ne slummiutuivat vähitellen. Pahimmillaan villoissa asui 621 ihmistä eli 4,3 ihmistä keskimäärin huonetta kohti. Valtio ei jatkanut villojen tontin vuokraoikeutta 1901 ja nyt tällä paikalla sijaitsee Suomen Kansallismuseo.

Tallgrenin onni jatkui Ivalojoella. Konrad Planting lienee opastanut häntä, nimismiehen poikaa. Hän sai kokonaisen tehdaspiiriin, joita hänen lisäkseen oli vain Grönholmalla. Ensimmäinen kesä toi kultaa 1,66, toinen 5,7 kiloa. Vuoteen 1880 kultaa oli viety viranomaisien kirjoihin 30,5 kg.

Tallgren myi tehdaspiirinsä helsinkiläiselle leipurimestari Fredrik Ekbergille 1879, hankki uusia tehdaspiirejä Sotajoelta ja poistui kultahistoriasta 1885. Ekberg on hankin pääkaupungin historiaa, nykypäivääkin. Hänen alulle panemansa kahvila ja leipomo on nykyisin Bulevardilla, Helsingin tunnetuimpia kahviloita.

7. kauppias August Nylund Kiuruvesi 1870, 3/ 1257 g

Iisalmelaisten ja kiuruvetisten tehdaspiirissä tapahtui jotakin outoa heinäkuun 24. päivä 1870. Iisalmen Kullankaivuyhtiön nokkamies, maakauppias August Nylund oli pannut 105 grammaa kultaa tuohiastiaan ja nostanut sen kämpän pöydälle. Sunnuntai oli vietetty naapureissa; Oesterreichilla Ritakoskella sekä Tallgrenillä Sotajoen suussa. Maanantai aamuna Nylundin piti viedä kultaa Kultalan viranomaisille, mutta se oli kadonnut.

Työ keskeytettiin, asiaa tutkittiin, mutta se ei koskaan selvinnyt. Maakauppiasta itseään epäiltiin kullon pimityksestä, häneltä vaadittiin valtion kultaveroa ja hänen kotitalonsakin käytiin syksyllä perin pohjin penkomassa.

Seuraava kesä tuotti 1,14 kiloa ja kesä -72 vain 6 grammaa. Iisalmi jätti nimensä maisemaan.

25. kauppiaan poika Feodor Oesterreich Pietari 1871, 1/ 10.5 g

Ritakosken tehdaspiireistä käytiin kovaa kiistaa Kyröläisten Kiviniemien, Mikkoloitten ja Kyröjen porukan, Goveniuksen ja Björklundin yhtiön ja pietarilaisen lappeenrantalaisen kauppiaan

pojan Feodor Oesterreichin kesken. Feodor tuli Ivalojoelle heinäkuun 7. 1870 löytämättä vapaata maata. Seuraavana kesänä hän voitti kilpajuoksun Ritakosken tehdaspiiristä, palkkasi 21 miestä ja kaksi naista täihin. Kultaa löytyi vain 10,5 grammaa. Feodor näyttää tämän jälkeen siirtyneen ostamaan ja myymään tehdaspiirejä kadoten kultamailta 1872.

26. kauppias Karl Govenius Tornio 1871, 1/ 1062 g

Ritakosken kullan löysi merimies Johan Juusolan johtama ryhmä kauppias Goveniuksen nimissä Sitä oli runsas kilo eikä Govenius katsonut aiheelliseksi jatkaa toimintaa.

16. insinööri C .J. Broberg Pohja 1870, 2/ 840 g

Nulkkamukka, J. C. Lihrin kultalöydön paikka kiinnosti sekini monia yrittäjiä. Olihan Nenykovin retkikunta lyönyt sinne valtauspaalunsa kesällä 1868. Uusi laki ei niitä enää huomionnut. Niinpä Louhiojan tienoille sai tehdaspiirin insinööri C. J. Broberg Pohjan pitäjältä. Työtä tehtiin vain kolme päivää ja homma loppui siihen. Ivalojoen kultaryntäyksen syntysijat ovat aina antaneet vain lupauksia.

21. maanmittausoppilas Johan Piponius Haapajärvi 1871, 1/ 329,25 g

27. maanmittausoppilas Johan Piponius Haapajärvi, 1971, 4/ 6196,7 g

32. nimismies Xenofon Nordling Inari / Piponius 1873, 3/ 1355,5 g

Johan Albert Piponius oli vilkasliikkeinen kaveri. Hän meni porukkaan kyröläisten talonpoikien kanssa etsiessään Luton kultaa. Kun kultapaikka löytyi, Piponius valtasi sen omiin nimiinsä ja kyröläiset jäivät taas nuolemaan näppejään. Hän oli porukoissa Haapajärveltä lähtöisin olevan Xenofon Nordlingin kanssa. Tämä oli tullut Ivalojoelle järjestysmiesten päälliköksi, ryhtyi itse kultayrittäjäksi ja vaikutti myöhemmin pitkään Inarin nimismiehenä rakentaen Kaamaseen Thulen kuulun talon.

Piponiuksen tehdaspiiri 21 sijaitsi Luttojoella nykyisen Saariselän lomakaupungin ja Tunturihotellin kohdalla. Sieltä löytyi kultaa 329 grammaa ja homma lopetettiin.

Piponius ja Nordling saivat porukalla hyvin kultaa Palsinojan alajuoksulta

34. talollinen Matti Ruikka Rovaniemi 1873, 2/ 70,9 g

Ruikkalaiset muuttivat Louhiojalle löytäen sieltä vain kullan merkit.

38. entinen konstaapeli Anton Schneider Inari 1873, 2/ 176,5 g

Neeteri löysi kokonaan uuden kultapuron Tolosjokeen lounaasta laskevan Harriojan.

40. metsätarkastaja Gustaf Moberg Sodankylä 1879, 2/ 885,5 g

Mobergin kultalöytö Moberginojaksi myöhemmin nimetyn puron suulta aiheutti kultaryntäyksen Sotajoelle 1880-luvun alussa.

Palsinojan valtaajia:

36. puuseppä Petter Zellberg Oulu 1873, 2/ 563,5 g

41. maanmittausoppilas J. A. Åkerman, Oulu 1873, 3/ 664 g

33. opiskelija Karl Tegström Oulu/Liminka 1873, 6/ 8585 g

31. merimies Anders Leppäluoto Raahel 1873, 3/ 3745,5 g

Kultalan virkamieskunta

Kultalan Kruunun Stationin virkamieskuntaan kuului ensimmäisenä ryntäysvuonna 38 henkilöä. Heidän lisäksi Kultalassa toimi kapakka, jonka omistajista tuli varsin nopeasti tehdaspiirien haltijoita. Ivalojoen kultaryntäyksen pitäneen kruununvouti Plantingin toimialueeseen, joten hänkin joukkoineen vaikutti Kultalassa.

Korkein virkamies oli vuorimestari. Hän oli vuorikonduktööri **Anders Ferdinand Thoreld**, Vuorihallituksen eteläisen ja pohjoisen piirin vuorimestari. Hän joutui kestämaan suurimman paineen niin tehdaspiiriä koskevissa riidoissa kuin virkamieskunnan väärinkäytöksissäkin. Vuorimestarin apulaisena 1870 oli Lapin kullan löytäjä, vuori-insinööri ja Suomen Rahapajan apulaisjohtaja **Johan Conrad Lih**. Hän oli kultasepän poika Tammisaaresta, joka aluksi suunnitteli valokuvaajan uraa. Hän kuvasi 1863 historiaan jääneen ja meille monille koulukirjoista tutun kuvan, jossa Runeberg ja Topelius poseeraavat studiossa. Lih oli Kultalassa vain yhden kesän. Syynä saattoi olla se, että venäläinen suuri kultayhtiö ainakin yritti palkata häntä salaiseksi agentikseen etsimään hyviä kultapaikkoja tarjoten suuria rahasummia. Lih teki merkittävän elämänuran Rahapajan johtajana vaikuttaen taustalla Lapin kultaan myöhemminkin; hänen allekirjoituksensa löytyy muun muassa paljon kiistellyssä Kerkelän analyysitodistuksessa Laanilan kultanäytteistä 1901. Parhaimmillaan niissä oli kultaa 92,5 g tonnilta.

Virkamieskunnassa oli neljä tarkastajaa eli maanmittaria, poliisien päällikkö, venäjän kielen tulkki, kirjuri, viisi poliisia ja 23 järjestys- ja työmiestä.

Seuraavana vuonna virkamieskunta väheni 16 mieheen; vuorimestarina vuori-insinööri Karl Adolf Moberg, myöhemmin Geologisen komision ensimmäinen johtaja ja hänen apulaisenaan maisteri Anders Mauritz Jernström, joka oli ollut mukana Lihrin retkikunnassa 1868.

Poliisimestariksi nimitettiin Xenofon Villehard Nordling, josta tätä tietä tuli Inarin nimismies ja kullankaivaja.

Kultalan alkuvuosiin on kirjoissa ja viimeksi Lindmanin elokuvassa liitetty myytti venäläisistä santarmeista, jotka pistimin varustettuna vartioivat järjestystä niin Kultalassa ja Ivalojoellakin. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkansa, sillä kaikki järjestyksenvalvonta oli suomalaisten käsissä. Oulun maakunta-arkistosta löysin Nordlingin kirjeen, jossa hän varsin selväsanaisesti arvioi alaisten taitoja ja kykyjä seuraavasti:

1. Schneider Anton poliisi, entinen aliupseeri Oulu, taitava, aulis, luotettava, reipas
2. Rutikka Johan Adam poliisi, entinen korpraali Kärsämäki, kuten edellä, osaava seppä, mutta taipuvainen väkeviin juomiin
3. Huovi Erik poliisi, entinen korpraali li, hyvin taitava, luotettava ja kunniallinen, hyvä sauvoja (korvaa Bror Höglundin)
4. Keränen Efraim apumies, entinen vahtimies Oulu, riski sauvoja, mutta juoppo ja humalassa hankala tovereitaan kohtaan
5. Rapp Jakob apumies, entinen aliupseeri Oulu, luotettava, kätevä ja hyvä postinkantaja
6. Willström Efraim apumies, entinen sotilas Kuivaniemi, luotettava ja reipas
7. Nikkinen Abram apumies, entinen vahtimies Oulu, luotettava ja aulis, hyvä poliisi, myös räätäli
8. Svärd Thomas apumies, entinen sotilas Pulkkila, luotettava ja sopiva, myös muurari ja suutari
9. Ingeröinen Michel apumies Rovaniemi, hyvä koskenlaskija, mutta epäluotettava, sillä ylilastasi usein veneen

10. Takku Olof apumies Oulu, hyvä koskenlaskija, luotettava, aulis ja ripeä
11. Klinck Erik apumies Rovaniemi, hyvä koskenlaskija, luotettava ja kätevä
12. Willstrand Alexander apumies Oulu, vähemmän sopiva

Ehkäpä tämä henkilögalleria kultaryntäyksen alkuvuosista riittää. Se antoi suuntaa myöhemmille vaiheille; kauppiaat ja suurliikemiehet havaitsivat varsin pian rahansa poikivan paremmin muualla kuin Ivalojoen rantapenkoilla. Moni heistä ryhtyi viina- ja oluttehtailijaksi.

Kulta-alueet jäivät paikkakuntalaisten ja yksittäisten kultaporukoiden reviiiriksi. 1900-luvun alkuvuosien ryntäysaalto työnsi heidät tieltään ja tilalle tulivat suuret kultayhtiöt. Sama näytelmä toistui uudellaan 1910- ja 1920-luvuilla. Yhtiöiden taru jäi lyhyeksi; Prospektor Oy, Kerkelän kaivosyhtiö Pohjola, Ivalojoki Oy, Lapin Kulta Oy, Luttojoen Kulta Oy, Suomalais-amerikkalainen Kultayhtiö ja monet muut elivät muutaman vuoden.

Niihin ladatut pääomat ja aikansa arvostetuin geologinen tietämys jätti jälkeensä teitä, siltoja, rakennuksia, rautaromua, sortuneita unelmia. Kultahistorian tutkiminen paljastaa monta mielenkiintoista näkökulmaa Lapin historiaan ja ihmisen sisimpään.

Yksi yllättävistä havainnoista on se, että geologikin on ihminen. Hänen toimintaansa ohjaavat yhtä lailla tieteelliset tosiasiat kuin usko, toivo ja rakkauskin.

Herman Stigzelius ilmaisi asian sattuvasti; hän oli juuri kirjoittanut Kultakuume-kirjansa käsikirjoituksen 1920-luvun suurten kultayhtiöiden tapahtumista. Hän istahti hengästyneenä ja huohottaen työpöytäni vierelle, nakkasi käsikirjoituspinon pöydälle ja sanoi:

- Kuule Partanen, nyt minä tiedän, että ne Geologisen tutkimuslaitoksen johtajat ovat olleet roistoja ennen minuakin.

Rohkenen kultahistoriaan ja kullankaivun nykyisyyteen 30 vuotta perehdyttyäni tehdä sen loppupäätelmän, että on lottovoittoakin suurempi onni Inarin Lapille, ettei kullankaivun emäkalliota ole löydetty. Kulta on koko 130 vuoden ajan löytynyt vähän mutta säännöllisesti. Se on pitänyt yllä uskoa ja toivoa, joka monin tavoin on koitunut Inarin Lapin hyväksi. Suurten voittojen sijasta kultayhtiöiden suuret tappiot ovat valuneet etelään. Lappiin on kullankaivusta jäänyt paljon pysyvämpiä arvoja; tietä, taloja, aktiivisia ihmisiä, joita ilman siellä asuisi sukupuuttoon kuoleva, sisäsiittoinen kansa.